

УДК 37.015:31:7.05-057.4.

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У НАВЧАННІ ХУДОЖНЬОМУ ПРОЕКТУВАННЮ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ДИЗАЙНУ

Анна ШЕВЧЕНКО (Київ)

Формування професійних компетентностей майбутнього викладача дизайнерського профілю є важливою передумовою й показником його готовності до професійної діяльності. На підставі існуючої проблеми визначення спеціалізованих компетентностей фахівців дизайнерського профілю у дизайн-освіті, поставлена мета дослідити і обґрунтувати компетентнісний підхід у навчанні художньому проектуванню майбутніх фахівців з дизайну. У статті розкрито сутність художньо-проектної компетентності майбутніх педагогів-дизайнерів. Проведено дослідження професійної компетентності дизайнерів, на підставі яких визначено основні спеціалізовані компетентності, якими повинен володіти педагог-дизайнер. Враховуючи сучасні вимоги до майбутніх педагогів дизайнерського профілю, дане твердження потребує подальшого вивчення, уточнення та вдосконалення їх змісту.

Ключові слова: дизайн-освіта, педагог-дизайнер, професійна компетентність, фахові компетентності, загальні компетентності, спеціалізовані компетентності, художньо-проектна компетентність.

Постановка проблеми. У контексті специфіки професіоналізму педагога дизайнерського профілю варто звернути увагу на його майстерність при виконанні функцій професійної діяльності, що безпосередньо пов'язано зі здатністю до проектно-художньої творчості. Така здатність лежить в основі складників освітньо-кваліфікаційної характеристики випускника вищого навчального закладу, який здобув відповідний фах і володіє певною сукупністю знань, умінь і навичок та готовий застосувати їх на практиці. По суті це не що інше, як володіння спеціалізованими компетентностями фахівця. Але, на жаль, сьогодні існує проблема визначення спеціалізованих компетентностей фахівців дизайнерського профілю в основі яких лежить теорія та методика підготовки їх до художньо-проектної діяльності.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблемою дослідження професійної компетентності педагога займалися і займаються багато зарубіжних і вітчизняних вчених: Л. Ващенко, В. Введенський, М. Жалдак, І. Зязюн, М. Корнілова, О. Локшина, Н. Ничкало, О. Овчарук, О. Пометун, А. Хуторський, О. Савченко, С. Сисоєва, О. Семенов та ін.

Питання компетентності у дизайн-освіті вивчали такі українські науковці як О. Бойчук, О. Васіна, В. Запороженко, С. Мільчевич, В. Неня, О. Пальцун та ін., а також зарубіжні науковці, такі як Н. Банько, О. Ларіонова, Г. Синіцин, О. Тат'яненко та ін.

Метою статті є дослідження і обґрунтування компетентнісного підходу у навчанні художньому проектуванню майбутніх фахівців з дизайну; визначення спеціалізованих компетентностей майбутніх педагогів-дизайнерів.

Виклад основного матеріалу. В системі професійної дизайнерської освіти вагома частка фахівців, які приймають участь у процесі підготовки майбутніх дизайнерів належить педагогу дизайнерського профілю. Такий фахівець повинен об'єднувати у собі одночасно і педагога і дизайнера. Рівень художньо-проектної компетентності фахівця дизайнерського профілю залежить від розвиненості художньо-творчих нахилів і здібностей, ступеня оволодіння дієвими знаннями з формотворення, методикою креативного пошуку, образною мовою пластичного мистецтва й технологією художніх матеріалів, що зумовлює ефективність професійної діяльності.

Сутність художньо-проектної компетентності педагога дизайнерського профілю, на нашу думку, полягає в його здатності генерувати оригінальні ідеї та втілювати їх у матеріалі відповідними засобами композиції на основі володіння образотворчо-мовленнєвими, вербально-образними, образно-стильовими, стратегічними та продуктивно-образними навичками. Художньо-проектна компетентність є невід'ємним складником професіоналізму фахівців дизайнерського профілю, оскільки забезпечує творчі можливості їх діяльності.

Аналіз сучасної науково-педагогічної літератури дає нам підстави стверджувати, що на даному етапі розвитку педагогічної науки однозначного тлумачення поняття «компетентності» не існує. Та все ж більшість науковців (В. Введенський, Р. Гуревич, Л. Мітіна, С. Молчанов, С. Пільова, В. Синенко, К. Шапошников) вважають, що професійна компетентність педагога – це сукупність знань, умінь, навичок, досвіду, а також його особистісних якостей.

Цікавою є думка В. Пелагейченко, який вважає, що професійно компетентний педагог це той, хто успішно розв'язує завдання навчання й виховання, готує для суспільства випускника з бажаними психологічними якостями; задоволений професією; досягає бажаних результатів у розвитку особистості учнів; має й усвідомлює перспективу свого професійного розвитку; відкритий для постійного професійного навчання; збагачує досвід професії завдяки особистому творчому внеску; соціально активний у суспільстві; відданий педагогічній професії [1, с. 58].

Отже, компетентність, по-перше, об'єднує в собі інтелектуальну і навичкову складову освіти; по-друге, в понятті компетентності закладена ідеологія інтерпретації змісту освіти, орієнтованого на результат; по-третє, компетентність має інтеграційну природу, оскільки вона вбирає в себе ряд однорідних або близькоспоріднених умінь і знань, що належать до широких сфер діяльності.

Отже, враховуючи наукові напрацювання вітчизняних вчених та європейський досвід з питання компетентнісного підходу у процесі підготовки фахівців пропонуємо професійну компетентність розглядати як систему компетентностей, яка представляє собою ієрархічну структуру, яку можна представити наступним чином (рис. 1).

Рис. 1. Структура професійної компетентності

Для визначення спеціалізованих компетентностей майбутніх педагогів-дизайнерів проведемо дослідження професійної компетентності самих дизайнерів. Так, за визначеннями С. В. Чирчик, професійна компетентність дизайнера – це готовність і здатність цілеспрямовано діяти відповідно до вимог справи, методично, організовано і самостійно розв'язувати задачі та проблеми в конкретній предметній галузі, а також здійснювати самооцінку результатів своєї діяльності [2, с. 36].

Невід'ємною умовою самореалізації майбутніх дизайнерів у професійній художній, спрямованій на проектування і створення речей, наділених новими утилітарними якостями є художня творчість, відсутність якої перетворює діяльність фахівця художнього профілю на звичайне ремесло. Художньо-творча діяльність дизайнера завжди передбачає обов'язкове внесення новизни в продукт діяльності, що можливо лише за наявності високої професійної компетентності. Слушною є точка зору В. Лубенко, що «функція художньої діяльності як діяльності просвітницької, яка стимулює процес пізнання, ґрунтується на тому, що художній образ несе в собі інформацію про закони природи і передається засобами різних видів мистецтв (через малюнки, пластику, танці, звукове конструювання)» [3, с.184].

У дослідженні Н. Комашко зазначено, що рівень творчої компетентності майбутніх дизайнерів залежить від розвиненості художньо-творчих нахилів і здібностей, ступеня оволодіння дієвими знаннями з формотворення, методикою креативного пошуку, образною мовою пластичного мистецтва й технологією художніх матеріалів, що зумовлює ефективність професійної діяльності [4, с. 20].

Слід зазначити, що в загальнопсихологічному аспекті творчу компетентність педагога розглянуто в дослідженні С. Яланської, яка трактує це поняття з позиції найвищого рівня розвитку професіоналізму, коли людина здійснює професійну діяльність на творчій основі стабільно й неперервно [5, с.77]. Суть творчої навчальної діяльності складають творчі здібності особистості які дають змогу людині творити й реалізовувати свої творчі задуми, а художній розвиток здійснюється комплексно та поліфункціонально. Для майбутнього педагога дизайнерського профілю він стає можливим у процесі набуття професійної компетентності через ознайомлення з образотворчим і декоративно-прикладним мистецтвом засобами таких навчальних дисциплін як: рисунок, живопис, композиція, кольорознавство, формоутворення, спец.рисунок, копія майстра тощо.

Образотворчу грамотність М. Анісімов розуміє як сукупність знань і навичок, отриманих у результаті вивчення основних положень образотворчого мистецтва. Вона передбачає знання законів і правил художньої мови (побудови зображень реальних форм предметів на площині) у поєднанні з твердими навичками користування ними та поділяється на графічну грамоту (рисування і креслення) та живописну грамоту (теорія кольору і техніка живопису).

Хоча більшість трактувань звужує образотворчу грамоту до технічних графічних навичок, позитивним є її синтетичне тлумачення, що інтегрує знання і вміння з композиції, рисунку та живопису. Дещо ширша трактовка образотворчої грамотності полягає у розумінні її не тільки як досконалості технічних навичок, але й у тому, наскільки повно той, хто рисує, володіє всім обсягом знань, умінь і навичок і як саме він їх використовує у вирішенні будь-якої образотворчої задачі.

А. Кулешова характеризує не лише структурні компоненти професійної компетентності дизайнера (мета, зміст, форми й методи навчання), а й функціональні: когнітивно-діяльнісного (розуміння провідної ролі та значення категорії «комунікативність», уміння користуватися нею під час дизайну; уміння співвідносити образотворчу частину тексту з графічною; володіння методами створення фірмового стилю; навички переносу своєї творчості на цифрову програмну і технологічну основи поліграфічних технологій; уявлення про принципи правової охорони об'єктів дизайну); мотиваційно-ціннісного (проектна настанова: на ста нова на пізнання, критику, перетворення, творчість у сфері естетичного; на розвиток своїх

професійно значущих якостей; комбінація екстринсивних (зовнішніх) та інтринсивних (внутрішніх, процесуальних) мотивів за умови домінуючої процесуально-змістовної мотивації; проектно-професійна ідеологія дизайнера; установка на проектування тексту-повідомлення і візуального середовища; уявлення про себе як про майбутнього дизайнера); індивідуально-особистісного (образне мислення, що формує морфологію дизайнерського об'єкта; специфіка уяви й креативності; особливі співвідношення поєднання образного й понятійного компонентів) [7, с. 21].

Таким чином, професійна компетентність характеризується єдністю, цілісністю, динамічністю структурних і функціональних компонентів. Звертаючись до компонентів професійної компетентності майбутніх дизайнерів, цікавим є погляд Ю. Бундіної, яка пропонує три компоненти професійної компетентності дизайнера, а саме: гносеологічний (передбачає адекватне сприйняття, осмислення природних і соціальних процесів світу й визначає систему знань майбутнього фахівця з дизайну, де зміст знань концентрується за такими напрямками: загальнотеоретичний базис, загально-художній базис, спеціальні технологічні й інженерно-технічні знання, організаційно-технічні знання); праксіологічний (включає сукупність професійних умінь, що поділяються на інформаційно-аналітичні, конструктивно-графічні, проєктивні, художньо-естетичні, інструментальні, організаційні); аксіологічний (виражається в ціннісному ставленні до професії дизайнера та реалізується в здатності людини змінюватися залежно від ситуації, зі збереженням певного ядра, що включає цілісний світогляд і систему ціннісних орієнтацій) [8, с. 92-97.].

Безумовно, профільні компетентності дизайнерів потрібно розглядати як одну із важливих складових у підготовці педагогів дизайнерського профілю. Але компетентнісний підхід повинен максимально охоплювати функціональні методи формування професійної діяльності педагога дизайнерського профілю, ми можемо їх представити у вигляді сукупності ряду готовностей таких як: готовність до аналізу проєктних умов і формування проєктної задачі (проєктного завдання), готовність до передпроєктних досліджень; готовність до планування роботи над дизайн-проєктом; готовність до формування художньо-проєктної концепції дизайн-проєкту; готовність до виконання візуалізації художньо-проєктної концепції дизайн-проєкту; готовність до розроблення та оформлення конструкторсько-технологічної частини проєкту; готовність до аналізу результатів дизайн-проєктного рішення, проєктної діяльності; готовність до дизайнерського супроводу практичної реалізації дизайн-проєкту.

Отже, на основі проведеного аналізу ми вважаємо доцільним в основу спеціалізованих компетентностей майбутніх педагогів дизайнерського профілю закладати профільні компетентності дизайнерів. Формування спеціалізованих компетентностей майбутніх педагогів-дизайнерів є важливою передумовою й показником його готовності до професійної діяльності. На наш погляд, спеціалізовані компетентності, можна виокремити як: мистецько-естетичну компетентність, яка включає в себе володіння культурно-історичними та художньо-естетичними знаннями; уміння та навички художньо-естетичного сприймання, аналізу й інтерпретації творів мистецтва відповідно до авторського задуму, розуміння єдності форми та змісту; прагнення та здатність реалізувати на практиці художньо-естетичний потенціал для одержання власного неповторного результату творчої діяльності; образотворчу компетентність як здатність розуміти і власноруч створювати художні твори, грамотно користуючись засобами художньої виразності, мовою образотворчого мистецтва (технічність і спроможність створювати образи); володіння системою вмінь і навичок аналізувати, інтерпретувати та оцінювати твори мистецтва, виявляти їх національну своєрідність; володіння знаннями основних стильових напрямів у мистецтві, сукупності ознак, що дають право стверджувати про належність досліджуваного об'єкта до певного стилю, уміння за необхідності створювати об'єкти із заданими стильовими характеристиками; допитливість, свіжість погляду, здатність вибирати в хаосі повсякденних вражень найбільш яскраві для їхнього подальшого втілення; здатність до художньої самореалізації, культурного самовираження, задоволення потреби в духовному самовдосконаленні та мистецькій самоосвіті; сформоване особистісно-ціннісне ставлення до мистецтва та навколишнього світу, здатність до сприймання, розуміння і творення художніх образів; проєктну компетентність, яка реалізується через здатність до генерування ідей, висування гіпотез, фантазування, асоціативного мислення, тобто творчого процесу, що складається з етапів підготовки (інтенсивне ознайомлення з проблемою), натхнення (виникнення ідей, дія уяви), інсайту (миль осяяння, раптового розуміння) та ухвалення рішення (виконання творчого задуму); бачення протиріч, перенесення знань та вмінь у нові ситуації, відмова від нав'язливих ідей, подолання інертності та надмірної критичності мислення, незалежність суджень; здатність до оцінного судження розвиненості художньо-творчих нахилів і здібностей, ступеня оволодіння дієвими знаннями з формотворення, методикою креативного пошуку, образною мовою пластичного мистецтва й технологією художніх матеріалів, що зумовлює ефективність професійної діяльності.

Отже, враховуючи вимоги до майбутніх педагогів дизайнерського профілю, професійні завдання, які повинні виконуватись у процесі педагогічної діяльності, а також дослідження професійних компетентностей дизайнерів дає підстави визначити, що художньо-проєктна діяльність майбутніх

педагогів-дизайнерів забезпечується спеціалізованими компетентностями, до складу яких входять образотворча, проектна і мистецько-естетична компетентності. Дане твердження потребує подальшого вивчення і уточнення їх змісту.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Пелагейченко В. Ключові компоненти компетентності вчителя / В. Пелагейченко // Відкритий урок: розробки, технології, досвід. – 2009. – № 2. – 58 с.
2. Акмеологічний підхід у професійній підготовці майбутніх дизайнерів / Сергій Чирчик // Вища школа : наук.-практ. видання, 2011. – №5/6. – 36с.
3. Лубенко В. В. Система стержневої істини. – СПб : Издательство “Малая Академия искусств”, 1999. – 184 с.
4. Комашко Н. В. Формування творчої компетентності майбутніх дизайнерів у процесі вивчення комп'ютерної графіки: спец. 13.00.04. - «Теорія і методика професійної освіти» / Наталія Володимирівна Комашко. – Черкаси, 2011. – 20с.
5. Яланська С. Творча компетентність педагога як умова ефективності професійної діяльності / Світлана Яланська // Естетика і етика педагогічної дії : зб. наук. пр. - Полтава : Вид-во ПНПУ ім. В. Г. Короленка, 2012. - Вип. 4. – 77 с.
6. Кулешова А.И. Формирование профессиональной компетентности графического дизайнера в вузе: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / А.И. Кулешова. – Тула, 2009. – 21 с.
7. Бундина Ю.М. Формирование профессиональной компетентности студентов-дизайнеров как аксиологическая проблема / Ю.М. Бундина // Вестн. Одес. гос. ун-та. – 2006. – Т. 1, № 6 – 92-97 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Шевченко Анна Ігорівна – аспірант кафедри загальнотехнічних дисциплін Національного педагогічного університету імені Михайла Драгоманова.

Наукові інтереси: теорія та методика викладання художнього проектування майбутнім фахівцям з дизайну у вищих навчальних закладах.

УДК 378.145 : 796

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ У СТУДЕНТІВ ФАКУЛЬТЕТУ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Ольга ШЕВЧЕНКО (Кіровоград)

Стаття присвячена аналізу й обґрунтуванню основних професійних компетенцій майбутніх учителів фізичної культури. Завданнями дослідження є теоретичний аналіз досліджуваної проблеми, визначення компонентної структури та сутності поняття «професійна компетентність». В підготовці майбутніх учителів фізичної культури виокремлено чотири функціонально пов'язаних аспекти: мотиваційний, когнітивний, діяльнісно-операційний та особистісний.

Ключові слова: професійна підготовка, готовність, студент, компетентність, аспект, кваліфікаційним рівень, учитель фізичної культури.

Постановка проблеми. Модернізація професійної підготовки майбутніх учителів передбачає підвищення не тільки теоретичного рівня знань студентів, а й удосконалення практичних комунікативних умінь та навичок, необхідних для навчання школярів, розвитку їх самостійності, інтересу до створення власного комунікативного простору. Професійні компетенції вимагають відповідного науково-методичного забезпечення та системного рівня дослідження знання щодо їх формування у процесі здобуття фахової освіти, яка на сучасному етапі не відповідає зростаючим вимогам держави та суспільства до розвитку особистості школяра як рівноправного суб'єкта комунікації [5, с. 4-5].

Основні теоретичні напрями нової стратегії фахової підготовки студентів вищих навчальних закладів активно розробляються науковцями: О. Абдуліною, О. Антоною, Г. Васяновичем, С. Вітвіцькою, Н. Волковою, О. Дем'янчуком, О. Дубасенюк, Н. Лісовою, М. Левківським, Н. Ничкало, В. Обозний, Л. Онищук, В.В. Радулум, Н. Сейко та ін.

Великий тлумачний словник сучасної української мови визначає поняття «підготовка», як запас знань, навичок, досвіду, набутий у процесі навчання, практичної діяльності [1, с. 952]. У Національній доктрині розвитку освіти України зазначено, що підготовка людей високої освіченості і моралі, кваліфікованих спеціалістів, здатних до творчої праці, професійного розвитку, освоєння та впровадження науково містких та інформаційних технологій, мобільності та конкурентноспроможності на ринку праці є вагомим складовою системи вищої освіти [8, с. 24]. Вища освіта забезпечує фундаментальну, наукову, професійну та практичну підготовку, здобуття громадянами освітньо-кваліфікаційного рівня відповідно до їх покликань, інтересів і здібностей, удосконалення наукової і професійної підготовки, перепідготовки та підвищення їх кваліфікації [2, с. 12-13].

Забезпечення професійної готовності вчителя фізичної культури та її регуляція неможливе без розуміння змісту професійної діяльності. Зміст професійної діяльності характеризується сукупністю компонентів та їх взаємодією.